

Idea university (Roger Scruton)

Ve své nedávno vydané knize *The New Idea of a University* (vyd. Haven Books) popisují její autoři Duke Maskell a Ian Robinson tlachání úřednických ignorantů, díky nimž došlo k nafukování, rozpínání, explozi a kolapsu britských universit. Jejich střízlivé úvahy nám připomínají, že tradiční universita nebývala běžnou součástí státního vzdělávacího systému, nýbrž autonomním společenstvím, samosprávným orgánem křesťanské kultury. Nebude na škodu vydat se ve stopách Maskella a Robinsona a znovu se zamyslet nad autorem, který je inspiroval a jehož ideál autonomního universitního společenství z Cambridge mého vlastního mládí ještě tak docela nezmizel.

Kardinál Newman psal svou knihu *The Idea of a University* (1852) v čase, kdy se university staly středisky společenské moci. Jedním z jeho záměrů bylo vyzvednout vedle jejich veřejné funkce coby pramene a pokladnice vědomosti i jejich neveřejnou a domácí roli. Podle Newmana utváří universita charakter těch, kteří ji navštěvují. Tím, že se studenti ocitnou v akademickém prostředí, kde je jim vštěpován ideál vzdělanosti, mění se z hrubých, nekultivovaných lidských bytostí v *gentlemany*. A právě v tom, říká Newman, spočívá pravá sociální funkce university. Uprostřed jejich zdí je dospívajícím předkládána vize životních cílů; a ti si z university odnášejí jednu důležitou věc, kterou jim okolní svět nemůže poskytnout: představu o skutečných hodnotách. Právě z tohoto důvodu je v komerčním, průmyslovém věku, kde na nás na každém rohu číhá pokušení vlastního prospěchu, kde čelíme nebezpečí, že z každého cíle učiníme cíl materiální - jinak řečeno, kde jsme vystaveni nebezpečí, že dovolíme prostředkům, aby pohltily cíle, universita tak důležitá. Mnohé se od Newmanových dob změnilo. V časech, kdy většinu studujících tvoří ženy, by bylo značně absurdní tvrdit, že university se věnují výchově *gentlemanů*. Newmanův ideální model university byl postaven na vzorech tehdejších universit v Oxfordu, Cambridge a Trinity College v Dublinu, kam měli v oněch dobách přístup pouze muži; tyto školy nepovolovaly svým studentům sňatky a fungovaly jako jakési kvasi-náboženské instituce v rámci anglikánské církve. Jejich noví studenti se rekrutovali z převážné části z veřejných škol a pevným základem jejich učebních osnov byly latina, řečtina, teologie a matematika. Jejich vnitřní život se točil kolem jednotlivých kolejí či fakult, kde měli jak profesori, tak studenti své ubytovny a kde každý večer společně stolovali, oděni do svých akademických talárů. Tato jedinečná britská forma celibátního domácího života přežila do našich dnů, udržována armádou vrátných, sluhů, uklízečů a dalšího personálu, a i když všichni studenti museli chodit ke zkouškám, jen malá část z těch, kdo za Newmanových časů universitu navštěvovali, považovala studium za skutečný smysl svého pobytu na alma mater. Někteří tady byli proto, aby závodili na osmiveslicích nebo hráli ragby; někteří zde vyčkávali okamžiku, kdy zdědí šlechtický titul; jiní čekali na získání důstojnické hodnosti a čas tu trávili hýřením se spolubydlícími. Téměř všichni byli příslušníky společenských elit, jež připadly na tento jedinečný způsob zachování sebe sama prostřednictvím zahalení vlastní moci do třeptivého hávu vytříbeného vzdělání. A v tomto chráněném a krásném prostředí jste také mohli brát vzdělání vážně, jakožto cíl sám o sobě. „Zřičí se účelu“ nebylo s dostatkem času a prostředků v bance až tak těžké.

Dnešní universita se od university kardinála Newmana liší téměř ve všech ohledech. Její studenti pocházejí ze všech společenských vrstev a tříd, je otevřena stejně mužům i ženám a velmi často je financována a zabezpečována státem. Jen málo - pokud vůbec něco - zůstává z onoho křehkého a vyváženého ovzduší domácího života, jež formovalo Newmanovu duši, a učivo se již nesoustředí na vznešené a neúčelné předměty jako řečtina, které jsou ztělesněním strhující vize života žitého mimo hranice každodenního kšeftování; osnovy jsou vyplněny vědeckými disciplínami, předměty užitečnými pro profesní kariéru a dnes všudypřítomnými „obchodními studii“, jejichž osvojením se studenti údajně naučí porozumět běhu světa. Úspěch ležel za studentem Newmanových časů - v podobě bankovního konta, titulu či pozemkového majetku. A úspěch leží před jeho dnešním protějškem - v podobě kariéry, která ospravedlní tyto jinak naprosto neužitečné a nepoužitelné vědomosti. University se navíc stále rozrůstaly, aby mohly nabídnout své služby stále rostoucí části populace a pohlcovat stále se zvětšující část státního rozpočtu. Sféra universitního vzdělávání ve státě Massachusetts má vyšší finanční obrát než jakékoli průmyslové odvětví, v každém větším britském či americkém městě existuje přinejmenším jedna universita a každou americkou státní universitu může ve stejnou dobu navštěvovat více než 50 000 studentů. Vyšší vzdělání je poskytováno jako právo každému, kdo ve Francii složí bakalářskou zkoušku, a evropští

politici se často vyjadřují v tom smyslu, jako by práce na reformě vzdělávacího systému měla být definitivně završena až v okamžiku, kdy bude každé dítě moci v řádném čase absolvovat vysokou školu. Universita již nadále neslouží k výchově společenských elit, ba právě naopak - snaží se nás ujistit, že elity jsou věcí minulosti.

Pokud jde o společenský život university, kdo by mohl popřít, že celibátní idyla, jež tak působila na Newmana a jeho současníky, je dávno pryč? Svět aranžovaného estétství a neurvalého sprostáctví, svět vytríbené vzdělanosti a homosexuálního toužení, zesměšňovaný Evelynem Waughem v knize *Decline and Fall* a poté stejným autorem oplakávaný v díle *Brideshead Revisited*, svět, jenž zrodil génie tak rozmanité, jako byli Coleridge a Pater, Russell a Keynes, tento svět nepřežil rovnostářskou revoluci. A skutečně, jeho poslední autentický výplod - kroužek komunistických slídilů, kteří se rozeběhli z univerzitního střediska v Cambridge - byl dokladem jeho dobrovolné sebevraždy; tito lidé zaútočili na kulturu, která je. vychovala a živila, a zradili ji nepříteli.

Uprostřed všech těchto změn však jedna věc zůstala zdánlivě beze změny, a sice prvořadý úkol university - rozmnožování, uchovávání a předávání znalostí. Jsme přesvědčováni, že sociální funkce university se možná změnila, avšak její základní účel či smysl nikoli. Vzdělání bývalo kdysi exkluzivním vlastnictvím vládnoucí třídy; dnes je dostupné každému. Je to však stále vzdělání, a to vzdělání stejně hodnotné pro ty, jimž se dostává dnes, jako bylo pro ty, kteří si je dříve vyhrazovali jen pro svou výlučnou potřebu. Vztah mezi vzděláním a univerzitním způsobem života byl toliko náhodným důsledkem toho, že tradiční učivo i tradiční způsoby jeho osvojování se formovaly v dobách, kdy vzdělávání bylo monopolem církve.

Něco na tomto pohledu je. Konec konců, středověké koleje byly v první řadě školami pro duchovenstvo a až druhotně místy nezaujatého a objektivního usilování o získání vědomostí. A tuto druhou funkci nabyly, aniž by ztratily cokoli ze svého církevního charakteru. Lze tvrdit, že z intelektuálního hlediska nebylo rozhodujícím okamžikem vývoje moderní university objevení se středověké koleje se vši její parádou domáckosti, celibátu, náboženské praxe a společenského soupeření. Tímto okamžikem bylo osvícenství, jež v Německu a ve Skotsku vytyčilo nový ideál vyšší vzdělanosti bez středověkých pout, která vzdělávání svazovala teologickými dogmaty. V Kantově Königsbergu či v Glasgow Adama Smitha spočíval středověký háv na silných renesančních bedrech už docela volně: bujný život intelektu se začíná klubat přes obnošené cáry víry. A když si nový člověk začal činit nároky na sféru vědění, přineslo to s sebou masivní rozšíření učebních osnov, jež zahrnovaly přírodní vědy, literaturu i historii; lidský rozum byl tak postaven na místo, které dříve zaujímala víra. Umírněný pokus kardinála Newmana obnovit univerzitní ideu a přizpůsobit ji moderním potřebám může být nahlížen jako pozdní reakce na nepřetržitý příliv osvícenských idejí, jež se rychle rozšířily po německých universitách a zcela vytlačily teologii z jejího ústředního místa v učebních osnovách.

Silně ovlivněny německým příkladem byly university americké. Jejich vyučovací metody šly ve stopách německého modelu - s profesory navrhujícími své vlastní kursy a přednášky a zkoušejícími ty, kteří je navštěvují. Vědecký světový názor nám praví, že existují dva hlavní nepřátelé vzdělání: víra, která činí věci nepochybnými a absolutními, a cenzura zakazující otázky. Má-li být universita opravdu studnicí vědění a pramenem vzdělání, musí být místem stálého tázání a experimentování. Americký pragmatismus se stal oporou nutkové touhy po inovaci; je dávno zavedeným zvykem, že profesori na amerických universitách mohou přednášet cokoli, co je zajímavé, takže učební osnovy jsou vlastně neustálým proudem změn. Tlak na změny a inovaci je podporován i demokratickým duchem, jenž je přirozeně podezíravý vůči každému pokusu stanovit, co lze a co nelze učit, a který se vždy ptá na to, kdo a proč takovou věc určuje.

Krůček po krůčku pronikl tento americký přístup i do britských osnov, včetně hodnocení vycházejícího dnes již pravidelně z modulového systému a prováděného člověkem, který daný předmět navrhuje a přednáší. Tyto moduly jsou často součástí některých nových studijních oborů - sportovních studií, mediálních studií, vědy o blahobytu zvířat -, konstruovaných tak, aby odpovídaly zájmům a budoucím profesím nově přijatých studentů.

Optimista by tedy mohl říci, že věci se od Newmanových časů vcelku zlepšily. Pod záminkou péče o „vyšší“, „neslužebný“ smysl či cíl byla universita velebená Newmanem skutečně obřadem zasvěcení, určeným k ochraně privilegií existující elity a k bránění v postupu jejím konkurentům a soupeřům. Poskytovala a předávala zbytečné, nepraktické dovednosti, jež byly ceněny právě pro

svou zbytečnost - ta z nich dělala odznak členství či příslušnosti. Posláním university zdaleka nebylo zajistit nějaký objem vědomostí; byla tu proto, aby chránila posvátné mýty: zbudovala ochranný val okouzlení kolem náboženství, společenských hodnot a kultury minulosti, a chlubila se tím, že obtížně pochopitelné, výlučné dovednosti nutné pro to, aby se člověk mohl těšit z tohoto okouzlení - např. znalost latiny a řečtiny -, jsou tou nejvyšší formou vzdělání. V krátkosti řečeno, newmanovská universita byla nástrojem k udržování třídy mandarínů.

Dnešní university jsou naopak zasvěceny zvětšování vědomostí a jejich sociální struktura není toliko ne-elitářská, ale anti-elitářská. Nečiní žádných rozdílů na základě pohlaví, rasy či třídy; prosadily oprávněnost svých nároků na to být považovány za veřejný statek, aby mohly požadovat značný objem státních financí. Jsou místy svobodomyšlného výzkumu, místy bez dogmatické svázanosti, jejichž smyslem a cílem je prohlubování a rozšiřování vědomostí prostřednictvím svobodného bádání. Tento svobodný duch je předáván studentům, kteří mají tu nejširší možnost výběru učiva a získávají znalosti, které jsou nejen velmi solidní, ale i vysoce užitečné pro jejich budoucí život. Stručně řečeno, ze společensky exkluzivních klubů určených pro studia vzácných a ušlechtilých zbytečností se university proměnily v široce otevřené databanky určené k šíření nezbytných dovedností a znalostí.

Toto tedy rozhodně řekne optimista. Je to ale příklad toho, co Schopenhauer nazval „bezskrupulózním optimismem“? Přinejmenším bychom se měli podívat na fakta. Z německých universit formovaných osvícenstvím vycházely na počátku 19. století ty nádherné, svobodné, poetické a všestranné mozky, které změnilы západní kulturu: Schopenhauer, Hegel, Herder, Hölderlin, Ranke. Na chvíli se zdálo, jako by systém cenzury, chránící teologii před zasahováním vědy, byl navždy zrušen a svobodné bádání nabylo vrchu. Revoluce a kontrarevoluce ovšem toto období rychle ukončily a pohlédneme-li zpátky na historii německé university, pak můžeme jenom konstatovat, že periody intelektuální svobody byly výjimkou a nikoli pravidlem.

Tlak směrem k ideologické konformitě nepřicházel vždy shora. V době nacismu a poté znovu v roce 1968 to bylo hnutí studentů, kdo si vzal slovo a kázal profesorům, o čem lze a o čem nelze na půdě university hovořit. Mezitím staré university v Oxfordu a Cambridge s jejich staromódními rituály a závaznými náboženskými zvyklostmi poskytlы útočiště rebelům a nonkonformistům všeho druhu, přičemž zůstaly chráněnými ostrůvky, na jejichž půdě fašisté a komunisté, konzervativci a labouristé, ateisté a římská katolíci diskutovali nad sklenkou portského o Racinovi a Shakespearovi či Brahmsovi a Wagnerovi. Nebyly to jenom německé university, jimž se od Hegelových časů vedlo zle. Dnešní návštěvník americké university bude pravděpodobně překvapen spíše všemožnými lokálními podobami cenzury než atmosférou svobodného bádání. Pravda, Američané žijí v tolerantní společnosti. Vedle toho si ovšem pěstují pozorné a horlivé strážce, neustále připravené odhalit a vymýtit i ty nejmenší známky intolerance mezi mladými. A tyto ochránci tolerance mají přirozený sklon tíhnout k universitám, kde jim samotná svoboda studia a jeho otevřenost inovacím poskytuje příležitost, aby se jejich cenzorské vášně projevilы. Do seznamů literatury jsou knihy zařazovány či z nich vyškrtávány čistě jen na základě jejich politické správnosti; kodexy řeči a poradenské služby střeží jazyk a chování jak studentů, tak i učitelů; jednotlivé kursy či semináře jsou navrhovány tak, aby vštěpovaly ideologickou konformitu, a studenti bývají často trestáni za své heretické názory na problémy, které právě „hýbou světem“. V citlivých oblastech, jakými jsou studia zaměřená na otázky rasy či pohlaví je cenzura zcela otevřeně zaměřena nejen vůči studentům, ale i proti každému učiteli - ať je jakkoli nestranný a opatrný -, který dospěje ke špatným závěrům. Semináře zaměřené na problémy rasismu [„Racism awareness courses“] na amerických universitách požívají techniku vymývání mozků, k dokonalosti dovedenou čínskými komunisty, a jsou často využívány coby nápravný prostředek (tj. trest) pro ty, jejichž deviantní chování volá po převýchově.

Existují také celé obory či předměty studia, které již svými označeními vytrubují ideologický postoj, který je od studentů očekáván (např. feministická studia, gay-studia, gender studies). Když se tyto studijní předměty objevily poprvé, stavěli se proti nim universitní představitelé jen velmi zdráhavě a neochotně, neboť se obávali, aby jejich odmítavý postoj nebyl považován za útok na ducha svobodného bádání. Jak by ale reagovali, mohl by se člověk ptát, na návrh zavést kurs nacistických studií (s přednášejícími výlučně z řad nacistů) či dokonce konzervativních studií se záměrem vychovat další generaci členů Republikánské strany?

Tato slova neznamenají, že si nelze představit kurs třeba ženských studií, nabízející otevřený

a objektivní pohled na ženy a jejich místo ve společnosti, na výtvarné i literární dílo žen a na obraz ženy v západní literatuře. Neměl by to ale být kurs orientovaný výhradně na ženy, s čistě ženskými přednášejícími a jenom ženám adresovaný; neměl by ani kázat, co že si mají studenti takého komplikovaného tématu myslet. Měl by ponechat prostor i pro takové závěry, že jistá část žen byla v tradiční rodině šťastnější, než se cítí dnes, že feminismus podkopal sebedůvěru i naděje obyčejných žen, že pokud nejsou ženy velkými umělkyněmi, matematickami či skladatelkami, není to vina mužů, apod. Jakmile ovšem umožníte úvahy o takovýchto závěrech, velice rychle zjistíte, že celý obor ženských studií je falešný. Otázky, jež klade, nelze zodpovědět či vyřešit prostřednictvím studií zaměřených výhradně na ženy, ani je nelze uchopit s pomocí intelektuální výbavy osvojené si navštěvováním kursů věnovaných právě jenom takovýmto otázkám. Absolvent vysoké školy s průpravou v biologii, sociologii, historii a muzikologii může být případně schopen posunout lidské znalosti v otázce absence hudebních skladatelů ženského pohlaví. Můžete ale dát v sázku svůj život proti tomu, že žádný absolvent ženských studií nebude mít na tuto otázku jinou než jedinou a všezahrnující odpověď: obžalobu mužů.

To otevírá zajímavé téma vztahu moderní university k získávání a šíření vědomostí. Zastavme se na chvíli u našeho příkladu ženských studií. Existují závažné otázky týkající se podstaty rozdílů v pohlaví, jež dozajista mohou a mají být na universitě studovány. Nové studijní obory byly však koncipovány tak, aby kladení takových otázek znemožnily. Ženská studia tu jsou proto, aby studenty naočkovala proti touze zpochybňovat feminismus. A tento proces očkování se objevuje dokonce i v těch oborech, které kvůli němu nebyly zřízeny. Jedno jediné téma nelegitimnosti západní civilizace a umělé podstaty znaků, na nichž byla založena, se vine všemi humanitními obory, tak jak jsou dnes běžně na amerických a britských universitách vyučovány. Veškeré rozdíly jsou „kulturní“, tudíž „vykonstruované“, a tedy - ve smyslu Marxovy definice - „ideologické“, vytvořené vládnoucí elitou s cílem sloužit jejím zájmům a posilovat její moc. Západní civilizace je prostě výsledkem nespravedlivého, tyranského procesu a jediným smyslem jejího studia je dekonstruovat její nároky na naši přináležitost k ní. To je ono základní přesvědčení, k jehož „strávení“ jsou bezmála všichni studenti humanitních oborů vyzýváni - nejlépe ještě dříve, než si osvojí dostatečné intelektuální schopnosti k tomu, aby je zpochybňovali nebo srovnávali s literaturou, která je demaskuje coby přihlouplý a liturgický švindl.

A podívejme se na věc ještě jiným způsobem: osvícenství vyloučilo teologii coby ústřední bod učebních osnov, aby na její místo dosadilo nestranné hledání pravdy. Během velmi krátké doby jsme však zjistili, že universita je ovládána teologií jiného druhu - bezbožnou teologií, to zcela jistě, avšak teologií neméně lpící na absolutním a nezpochybnitelném podřízení se doktríně a neméně horlivé až fanatické při pronásledování heretiků, skeptiků a kritiků. Jistě, lidé již nejsou za své názory přivazováni ke kůlům a upalováni; prostě se jim jenom nepovede získat titul či funkci nebo, jsou-li studenty, propadnou u zkoušek. Máme-li tomuto jevu porozumět, měli bychom si uvědomit, jak vratké a choulostivé je postavení pravdy v lidských záležitostech. Aristotelés nám říká, že všechny lidské bytosti touží vědět a znát; zapomíná však dodat, že tato jejich touha se projeví až poté, co získají jistotu, že znalosti nebudou nebezpečné. Od nepohodlných pravd se lidé odvracejí a obklopují se zdmi, jež je čími nespátřitelnými. Je těžké vybudovat takovou zeď z vlastního popudu; ve spojení s jinými a pod ochranou dobře vybavených institucí však můžete být účastni radostného budování klamu a přidat svou cihlu tvrdé a odolné všednosti do vztyčovaných hradeb. Účelem či cílem není říkat lži, ale vytvořit přijatelnou veřejnou doktrínu. A taková doktrína je přijatelná tehdy, poskytuje-li oporu pro stabilní a vnitřně bezpečné lidské společenství.

Potřeba takového společenství je obzvláště zjevná na universitě, kde se profesori ucházejí o přízeň mladých, kteří zase naopak usilují o to být promováni a prokázat tak svoji příslušnost ke světu dospělých. Doktrínami nové teologie jsou tedy různá společenství formující přesvědčení. Pokud se domníváme, že rozdíl mezi muži a ženami není „kulturní konstrukcí“, ale je přirozený, pokud jsme došli k přesvědčení, že západní civilizace není jen nějakým svévolným ideologickým vynálezem, ale jedním z největších výkonů lidstva, ztělesňujícím zároveň morální vědomí, jež mladí lidé potřebují, pokud si myslíme, že cílem vzdělání není rovnost, ale rozlišování - pokud se v nás zakořenila kterákoli z těchto herezí, stali jsme se nebezpečím pro ono společenství, jež moderní universita vyžaduje a po němž volá. Moderní universita totiž snaží vyhovět studentům bez ohledu na jejich pohlaví, rasu či kulturní zázemí, a dokonce i bez ohledu na jejich schopnosti. Do značné míry je výtvořem

státu a plně se hlásí k etatické představě toho, jaká by společnost měla být - tedy představě společnosti bez jakýchkoli rozdílů, společnosti, jejíž všichni členové jsou potenciálními příjemci veřejné péče a podpory. Je tedy stejně závislá na víře v rovnost, jako byla universita kardinála Newmana závislá na víře v Boha. Aby pamatovala úplně na všechny, vynalézá nová universita takové obory jako hotelový management a obchodní studia, určené k uspokojení těch, kteří se nijak nezajímají o intelektuální život. Skutečnost, že tyto dovednosti a znalosti lze lépe získat v reálném světě, není důležitá; účelem je totiž vytvořit mikrokosmos nové společnosti, podobně jako Newmanova univerzitní kolej byla mikrokosmem světa gentlemanů. Nezaújaté, objektivní hledání pravdy je pro toto nové společenství stejnou hrozbou, jakou bylo pro společenství tvořící university středověké Evropy. A proto - navzdory jejich vrozenému tíhnutí ke společenství či přináležitosti někam - jsou mladí lidé na universitě přesvědčováni o tom, že přicházejí odkud a nepatří nikam, že veškeré dříve existující formy přináležitosti jsou bezvýznamné a zbytečné. Je jim nabízena vstupenka do kulturní nicoty, neboť je to jediná cesta k dosažení rovnostářského cíle. Místo staré víry v civilizaci založenou na zbožnosti, posuzování a rozlišování je jim vštěpována nová víra ve společnost založenou na rovnosti a všeobčímajícnosti a jsou přesvědčováni o tom, že posuzování jiných životních stylů je zločinem. Pokud by cílem bylo pouze nahradit jeden systém víry systémem jiným, byl by takový pokus otevřen racionální diskusi. Cílem je však nahradit jedno společenství společenstvím jiným.

Je lákavé přirovnat lidstvo ke stádu procházejícímu se v nějakém temném, ponurém údolí, kde teplá vůně kolektivního života skýtá útočiště před pocity úzkosti. Tu a tam se stádo objeví na temeni kopce a je náhle omýváno slunečními paprsky. Chladný větřík rozptyluje vůni přátelského společenství, ale na okamžik se zjevuje skutečná podstata lidstva. Pár jednotlivců se snaží zůstat nahoře a užívat si světla a poznání, jež přináší. Ostatní jsou ale větrem obtěžováni a stádo se dává do pohybu, vlekouc s sebou každého dolů do temnoty.

Já sám jsem odešel ze státního gymnasia na universitu v Cambridge. Nepatřil jsem k newmanovské elitě. Byl jsem nízkého původu, ne však dost nízkého na to, abych byl gentlemanem. Necítil jsem se v celibátní společnosti Jesus College dobře, ale - díky životě v koleji - jsem byl nucen jíst každý večer s lidmi, kteří mě intelektuálně, kulturně i společensky převyšovali. Krok za krokem se drsné hrany mé osobnosti obrušovaly a učil jsem se - byť jsem s nimi nemohl držet krok - vážit si vytríbených způsobů a kulturních schopností svých soukromě vchovaných a vzdělaných současníků. Byl jsem odsouzen žít na stejném dvoře jako tiší bakaláři, kteří nesnášeli jakýkoli větší hluk než šeptání. Ve městě jsem musel nosit akademický oděv a každý večer jsem byl povinen vrátit se před jedenáctou hodinou. A byla mi poskytnuta naprostá intelektuální svoboda. Vše, co bylo požadováno, bylo napsání jednoho eseje týdně, který jsem pak musel obhájit před „konzultantem“, jehož jediným úkolem bylo vytknout mi, co že jsem to napsal, a který mi nikdy nesdělil svůj názor na jakékoli téma. Kurzy byly volitelné a mohl jsem navštěvovat přednášky na kterékoli fakultě a půjčovat si knihy z kterékoli knihovny. Jednoho dne v období celostátních voleb jsem přišel na pravidelnou týdenní přednášku věnovanou „Kritice čistého rozumu“ a zjistil jsem, že přednášející profesor má na klopě jakýsi odznak s nápisem „Volte labouristy“. Můj úžas nevzbuzovalo ani tak to, že by volil Labouristickou stranu (být dost starý, udělal bych to samé), ale že se rozhodl tuto věc veřejně oznámit - na přednášce věnované transcendentnímu odvozování kategorií, tedy tématu vznášejícímu se vysoko nad omezenými diskusemi o stranické politice. Pokud se pamatuji, byla to během mých studentských let jediná příležitost, kdy jsem zjistil politické názory jednoho z mých učitelů. Ačkoli jsem studoval filosofii, navštěvoval přednášky z angličtiny, němčiny a moderní řečtiny a dychtil jsem diskutovat se svými profesory o všech možných intelektuálních otázkách, zdálo se, že nestranné hledání pravdy naše vzájemné debaty vždy nějak usměrňovalo. Žádný učitel se nesnažil vnucovat ideologickou konformitu či „verbovat“ studenty do nového společenství rovných. Byli jsme vybízeni číst díla Millova a práce Mary Wollestonecraftové o emancipaci žen a diskutovat o nich stejně, jako bychom diskutovali o jiných intelektuálních problémech. Četli jsme však také díla jako Bostonians Henryho Jamese, Sesame and Lilies Johna Ruskina a mnohá další, která jsou dnes na feministickém indexu. Toto vše bylo prostě součástí úsilí porozumět „tomu nejlepšímu, co bylo vymyšleno a řečeno“ a naučit se cvičit svůj mozek v duchu věcného, objektivního zkoumání a bádání. Tato příležitost pěstovat své myšlení byla bezpochyby možná díky existenci svébytné, domácké společnosti, životu v níž jsme se těšili; přináležitosti k ní bylo dosahováno ji-

ným způsobem, prostřednictvím příkladu, rituálu a každodenního kontaktu. Během celého studia jsme měli možnost naprosto vážně se zabírat otázkami pravdy. A i když mnozí z našich současníků studovali užitečné předměty jako medicínu, právo a biologii, lpěla universita v Cambridge nekompromisně na rozdílu mezi věděním či vědomostmi - jejich pěstování bylo úkolem university - a dovedností, která přináležela vnějšímu světu. Nejužitečnějšími obory jsou ty, jež zaměřují mysl na nestranné bádání a neříkají nic o světě za universitními zdmi. Odtud pramení zdání jejich zbytečnosti či bezúčelnosti, proto se jim vyhýbají ti, kdo vzdělání považují za první krok ke kariéře. Staré učební osnovy, zaměřené na ony zdánlivě zbytečné předměty a ze společenského, politického a komerčního hlediska beznadějně „bezvýznamné“, však měly svůj účel - a sice takový, jehož lze dosáhnout toliko vyvarováním se sledování účelu. Tímto účelem bylo cvičení mysli.

Zastánci nové university trvají na tom, že rozšířením učebních osnov se universita stává pro moderní společnost užitečnější a že ztráta oné staré, do sebe zahleděné kolegiality neznamena prakticky žádnou ztrátu. Studium a „učňovská léta“, jež formovaly Rogera Scrutona, jsou stejným anachronismem jako on sám; požadavky společnosti se změnila a universita se musí změnit s nimi, má-li poskytovat to, co naše společnost nyní potřebuje. Nic z toho však nemění fakt, že dnešní universita je přesně tím, čím byla vždy: studnicí a pramenem poznání a vědění. Časem jsem přistoupil na oficiální pohled na sebe sama coby anachronismus, opustil jsem universitu a vydal se do světa podnikání. Nevěnoval jsem se této věci celým svým srdcem, neboť jsem si chtěl ponechat nějaký čas na čtení a psaní. Nicméně díky tomu, že jsem byl celý svůj život položkou v rozpočtech jiných lidí, mohl jsem nyní zanést jiné do toho svého. Poradenská firma, kterou jsem založil, má čtyřicet zaměstnanců v šesti různých zemích. Její činnost je značně choulostivá - patří k ní jednání s politiky, vysokými státními úředníky, zástupci sdělovacích prostředků i dalšími tvůrci veřejného mínění. Nejpodstatnějším objevem, který jsem učinil hned v počátcích tohoto podniku, bylo, že absolvent „obchodních studií“ je právě tím člověkem, který by nebyl nikdy „použitelný“. Takový člověk totiž promarnil nejlepší léta života získáváním vědomostí, které - právě díky jejich statusu coby „užitečných znalostí“ - jsou v reálném světě naprosto neužitečné. Označovat tuto směsici diagramů, účetnictví, morálních kázání a burzovních triků za vzdělání je zneužíváním toho slova. Naše podnikání vyžaduje následující schopnosti: bystrost, schopnost komunikovat a chápat, schopnost srovnávat a pojmově chápat obtížná fakta, schopnost porozumět historickému i kulturnímu zázemí osoby, již může být člověk zcela nesympatický, a především ironie a nezranitelnost, která z ní vychází. Žádné z těchto schopností nelze dosáhnout prostřednictvím obchodních studií; všechny, jak jsem zjistil, jsou pěstovány studiem řečtiny, latiny a filosofie. Měl jsem to štěstí potkat lidi, kteří svá formativní léta strávili studiem těchto neužitečných věcí; jen ony byly užitečné.

Právě tato zkušenost - spíše než zkušenost let, kdy jsem byl universitním učitelem - mě přivedla na stranu kardinála Newmana. Uzavřete učení se a vyučování do nějakého posvátného místa, odřízněte je od světa, aby se vlastními vnitřními silami ubíralo směrem ke zbytečnému, neplodnému vzdělání - a dospějete k ucelenému a zdravému rozumu, k mysli schopné se přizpůsobit, soustředit a chápat v neustále se měnícím prostředí vnějšího světa. Vpusťte však tento vnější svět do třídy a výsledkem bude zkostnatění duševních sil, slepé a bezhlavé propadnutí zájmu o důležité problémy současnosti, jež činí rozum neschopným vypořádat se s jakoukoli situací, která není popsána na stránkách knih. Zájem o problémy současnosti je nepřitelem vzdělání, a pokud z něj university učiní svůj standard, zradí své poslání. Pak nezůstane nic kromě nové formy společenství, jemuž jsou oddáni - společenství rovných, které si nikdo z nás nepřeje.

Roger Scruton je zakladatelem a čestným šéfredaktorem čtvrtletníku The Salisbury Review, ředitelem nakladatelství Claridge Press, autorem více než 20 knih, nezávisle publikujícím autorem a skladatelem, svobodně hospodařícím statkářem a členem čestné rady Občanského institutu. Z anglického originálu The Idea of a University publikovaného v časopisu The Salisbury Review, roč. 20, č. 1, podzim 2001, s. 4-8, přeložil Jaromír Žeglitz.